

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

WYŻSZA SZKOŁA
NAUK O ZDROWIU

ІННОВАЦІЇ, ГОСТИННІСТЬ, ТУРИЗМ: НАУКА, ОСВІТА, ПРАКТИКА

*Збірник тез доповідей
IV Всеукраїнської
науково-практичної конференції
молодих учених
з міжнародною участю
(30 травня 2024 року, м. Львів)*

м. Львів

30 травня 2024 року

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор

Наталія ЧОРНА

*(Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету)*

доктор педагогічних наук, професор

Мирослава ДАНИЛЕВИЧ

(Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського)

Рекомендувала до друку вчена рада

*Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
(протокол № 8 від 13 червня 2024 р.)*

I 66

Інновації, гостинність, туризм: наука, освіта, практика : зб. тез доп.

IV Всеукр. наук.-практ. конф. мол. учених з міжнародною участю (30 травня 2024 року, м. Львів). – Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2024. – 361 с.

У тезах доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених висвітлено результати досліджень пріоритетів і перспектив розвитку підприємств готельно-ресторанного бізнесу; сучасні тенденції та регіональні пріоритети розвитку туризму в умовах глобалізації; соціально-економічні засади менеджменту та маркетингу індустрії гостинності; актуальні проблеми модернізації готельно-ресторанного господарства.

Матеріали будуть корисними для студентів, викладачів, науковців і працівників індустрії гостинності.

УДК 001.895:338.483.13:392.72(043)

Матеріали публікуються в авторській редакції

© Львівський державний університет

фізичної культури імені Івана Боберського, 2024

Aneta Majkowska

dr hab., prof.

Akademii Pożarniczej w Warszawie, Polska

Grzegorz Majkowski

dr hab., prof.

Wyższej Szkoły Społeczno–Ekonomicznej w Gdańsku, Polska

O POTRZEBIE EDUKACJI W ZAKRESIE JĘZYKA MIGOWEGO. W STRONĘ INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH Z UDZIAŁEM NIESŁYSZĄCYCH TURYSTÓW

Wprowadzenie. W artykule podejmujemy ważne społecznie zagadnienie zapewnienia bezpieczeństwa osobom niepełnosprawnym pod względem zmysłu słuchu – niesłyszącym i słabosłyszącym. Skupiamy uwagę na porozumiewaniu się z niesłyszącymi, którzy występują w roli odbiorców usług turystycznych.

Według Światowej Organizacji Zdrowia (ang. *World Health Organization*, WHO) na kuli ziemskiej żyje 360 milionów ludzi z uszkodzonym zmysłem słuchu. Dzieci z zaburzeniami słuchu jest 32 miliony. Zgodnie ze światowymi danymi statystycznymi jedno dziecko na tysiąc rodzi się z poważną wadą słuchu. Z badań wynika również, jak podaje WHO, że na każde tysiąc noworodków pięcioro rodzi się z uszkodzonym narządem odpowiedzialnym za odbiór dźwięków lub prognozą upośledzenia tego zmysłu we wczesnym dzieciństwie. WHO informuje także o „przewidywaniach, że do 2050 r. prawie 2,5 miliarda ludzi będzie miało pewien stopień ubytku słuchu, a co najmniej 700 milionów będzie wymagało rehabilitacji słuchu”.

Według Światowej Federacji Głuchych (ang. *World Federation of the Deaf*, WFD) na świecie żyje ponad 70 milionów osób niesłyszących, czyli takich, które nie mają zachowanych zdolności do słyszenia dźwięków, w tym dźwięków mowy.

W Polsce około 2–4% osób nie ma zachowanych żadnych resztek słuchowych. Ludzi z uszkodzeniem słuchu w stopniu znacznym i głębokim żyje około 40–50 tysięcy. Osoby z uszkodzeniami słuchu w stopniu lekkim nie są objęte rejestracją. Ich liczbę można ocenić w przybliżeniu na 3

miliony. Raport na temat stanu zdrowia ludności Polski Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) z 2014 roku w części poświęconej charakterystyce niepełnosprawności osób dorosłych w wieku 15 lat i powyżej podaje, że w grupie Polaków z niepełnosprawnościami osoby z uszkodzonym słuchem stanowią 19%, tj. 893 tysiące osób.

Z raportu Głównego Urzędu Statystycznego *Stan zdrowia ludności Polski w 2019 r.* dowiadujemy się, że „W 2019 r. blisko 4% populacji osób dorosłych w Polsce używało aparatu słuchowego lub miało implant ślimakowy (z tego urządzenia korzystali głównie ludzie najstarsi). Niemal 8% osób dorosłych nie słyszało rozmowy odbywanej w cichym pomieszczeniu”.

W naszych rozważaniach odwołujemy się do klasyfikacji niepełnosprawności słuchowej Światowej Organizacji Zdrowia (ang. *World Health Organization, WHO*) i skupiamy uwagę na niepełnosprawnych, którzy według tej klasyfikacji są określanii jako osoby z głębokim upośledzeniem słuchu, łącznie z głuchotą – stopień 4: 81 dB (decybeli) HL lub więcej (lepsze ucho) i niezdolność do usłyszenia, a także zrozumienia nawet podniesionego tonu głosu oraz na osobach z ciężkim upośledzeniem słuchu – stopień 3: 61–80 dB HL (lepsze ucho) i zdolność usłyszenia kilku słów wykrzyczanych do lepszego ucha.

Niesłyszący jako wspólnota kulturowa i językowa. Osoby niesłyszące tworzą własną wspólnotę, którą wyróżnia charakterystyczna kultura, określana mianem kultury Głuchych (ang. *Deaf Culture, Deaf World, Deaf Way, KG*). Dla podkreślenia, że należą do kultury Głuchych (KG), używają formy „Głuchy” (*Deaf*) – wyrazu zapisanego wielką literą. Na Kulturę Głuchych (KG) składa się charakterystyczny dla wspólnoty Głuchych system zachowań – ich *savoir-vivre* (np. sposób nawiązania kontaktu z osobą Głuchą), poezja migowa i język migowy, który jest macierzystym i naturalnym językiem osób Głuchych, wytworzonym przez tę społeczność.

Ważnym wyróżnikiem wspólnoty Głuchych, ich kultury, znakiem tożsamości jest, wymieniony wyżej, język, którym posługują się w codziennych interakcjach; między sobą i z tymi wszystkimi, którzy znają ich środek porozumiewania się. Jest to język migowy. Wspólnoty niesłyszących posługują się różnymi językami migowymi, w zależności od kraju zamieszkania. Jak podaje Światowa Federacja Głuchych (ang. *World Federation of the Deaf, WFD*) osoby niesłyszące komunikują się ponad 300

językami migowymi. Występuje na przykład amerykański język migowy (American Sign Language, ASL), brytyjski język migowy (British Sign Language, BSL), grecki język migowy (Greek Sign Language, GSL), język migowy wspólnoty niesłyszących zamieszkujących Islandię, Głuchych na Cyprze, społeczności niesłyszących Beduinów Al-Sayyidów w jednej z wiosek w Izraelu, wspólnoty „cichych” Aborygenów w Australii. Głusi mogą porozumiewać się także między sobą w skali *macro*, na całym globie, za pomocą międzynarodowego języka migowego – *international sign* (IS). Dzięki badaniom prowadzonym przez lingwistów amerykańskich od lat 50. XX w. język migowy został dowartościowany, uznany za równy językowi mówionemu i w konsekwencji za istotny wyróżnik wspólnoty niesłyszących, ich kultury.

Języki migowe różnią się od języków mówionych w zakresie gramatyki, składni. Różnice dotyczą głównie szyku wyrazów, zwięzłości komunikatu, pomijania słów w wypowiedzeniach w języku migowym. Z tego powodu występują duże trudności w opanowaniu języka migowego przez osoby słyszące. Olivier Périer zwraca uwagę, że „tak, jak w przypadku każdego języka mówionego i w przypadku języka migowego nie wystarczy nauczyć się słownika. Jeśli chce się go naprawdę opanować, trzeba w to włożyć tyle samo wysiłku, ile wkłada się w nauczanie każdego obcego języka i trzeba albo ukończyć intensywny kurs z tego zakresu, albo przez dłuższy czas przebywać w rodzinie, grupie społecznej, która się tym językiem posługuje”.

Głusi, którzy zamieszkują Rzeczpospolitą Polską (RP) posługują się językiem wizualno-przestrzennym, używanym przez nich w codziennych interakcjach, polskim językiem migowym (PJM). Język ten przyswaja dziecko głuche od urodzenia, od niesłyszących rodziców. W tym wypadku PJM jest pierwszym językiem dziecka niesłyszącego. Język migowy może też być pierwszym językiem dla dziecka słyszącego, którego rodzice są głusi (posługują się językiem migowym). Polski język migowy (PJM) to język z własną gramatyką o charakterze wizualno-przestrzennym i pozycyjnym. Jest to język narodowo-środowiskowy, wytworzony przez samych niesłyszących i najbardziej wśród nich popularny. Drugi środek komunikowania to tzw. system językowo-migowy (SJM), który stanowi połączenie mowy dźwiękowej w polszczyźnie fonicznej z właściwą jej gramatyką oraz znaków migowych, które ilustrują wypowiedź słowną.

Użytkownik PJM może pozyskać kompetencje także w zakresie międzynarodowego języka migowego – *international sign* (IS) i porozumiewać się z osobami niesłyszącymi, które również znają IS, na całym globie.

Uznajemy, że osoby niesłyszące tworzą *language minority*, czyli mniejszość językową. Są pełnowartościowymi jednostkami, które współtworzą wspólnotę narodową i państwową.

Głuchy jako pełnoprawny członek społeczeństwa ma określone obowiązki, ale też prawo do ochrony zdrowia i życia oraz prawo do informacji, do porozumiewania się językowego. Człowiek ma w ogóle silną potrzebę bycia w interakcji z innymi ludźmi, co wynika z tego, że jest „istotą społeczną” (*social animal*), że wychowuje się w społeczeństwie, wyraża swoje uczucia, myśli, dzieli się wrażeniami i emocjami w czasie porozumiewania się (werbalnego i niewerbalnego) z innymi ludźmi.

Jak przekonuje John Stewart: „Osoby są **adresowalne** (sic), co oznacza, że można mówić *do* nas i z nami, a nie tylko o nas, i że możemy to odwzajemnić”.

Osoby niesłyszące, jak wszystkie inne, także są *social animal* i są adresowalne, a więc uczestniczą w komunikacji międzyludzkiej, pozostają w interakcjach.

W polskim prawodawstwie dokument *Ustawa o języku migowym i innych środkach komunikowania się z dnia 19 sierpnia 2011 r.* (Dz.U. z 2011 r., Nr 209, poz. 1243), w art. 4. *Prawo do wyboru formy komunikowania się* wskazuje, że osoby niesłyszące (jako osoby uprawnione), ich rodzice i opiekunowie mają prawo do wyboru formy komunikowania się:

„1. Osoba uprawniona ma prawo do swobodnego korzystania z wybranej przez siebie formy komunikowania się.

2. Osoba uprawniona, która nie posiada pełnej zdolności do czynności prawnych, ma prawo współdecydowania wraz z rodzicami lub opiekunami prawnymi o wybranej formie komunikowania się”.

W wypadku niesłyszących mieszkańców Polski, z znacznym ubytkiem słuchu, którzy mogą przyjąć rolę turystów, „mówienie” – zabieg komunikacyjny, fundament adresowalności – oznacza porozumiewanie się za pomocą polskiego języka migowego (PJM), a więc języka gestów. Prawo do tego daje cytowana wyżej ustawa.

O potrzebie edukacji pracowników branży turystycznej w zakresie języka migowego. Osoby niesłyszące – jako turyści – mogą przebywać, jak i inni członkowie społeczeństwa, w miejscach o wysokim poziomie zagrożenia dla ich zdrowia i życia. Dlatego, niezależnie od wieku, wymagają szczególnego zainteresowania pracowników branży turystycznej, na przykład personelu placówek turystycznych, przewodników wycieczek, pracowników instytucji kultury, miejsc rekreacji, jak i w ogóle wszystkich pełnosprawnych członków społeczeństwa.

Nauczanie pracowników branży turystycznej podstaw PJM i IS z nacyleniem na komunikowanie ostrzeżeń, dyrektyw niezbędnych w sytuacjach kryzysowych, ułatwiających ochronę zdrowia i życia, traktujemy jako innowację w przygotowaniu ich do realizowania skutecznej komunikacji w interakcjach z turystami z uszkodzeniem zmysłu słuchu.

Jesteśmy przekonani, że ważnym warunkiem bezpiecznego, aktywnego funkcjonowania osób niesłyszących w przestrzeni turystycznej jest usprawnienie kanału komunikacyjnego, wypracowanie skutecznego sposobu porozumiewania się między nimi a pracownikami branży turystycznej. Cel ten staramy się osiągnąć poprzez uświadomienie tym ostatnim, że powinni znać podstawy języka migowego. Dzięki tej umiejętności będą mogli przekazywać informacje i dyrektywy osobom niesłyszącym w sytuacjach kryzysowych, co ułatwi przeprowadzenie sprawnej akcji ratowniczej, skuteczniej ochroni zdrowie i życie osób niesłyszących.

O potrzebie kształcenia osób słyszących umiejętności porozumiewania się z osobami z dysfunkcją zmysłu słuchu i innymi niesprawnościami świadczy, cytowana wyżej, *Ustawa o języku migowym i innych środkach komunikowania się z dnia 19 sierpnia 2011 r.* (Dz.U. z 2011 r., Nr 209, poz. 1243, Dz.U.2023.0.20 t.j.), która nałożyła na pracowników administracji publicznej oraz podmioty lecznicze, członków Państwowej Straży Pożarnej, jednostek Policji i straży gminnej, jednostek ochotniczych obowiązek udostępnienia w kontaktach z osobami niesłyszącymi usług tłumacza PJM, SJM, a w wypadku osób głuchoniewidomych (OGN) tłumacza SKOGN (środka komunikowania się osób głuchoniewidomych). W art. 6 wymienionej ustawy jednostki Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straże gminne oraz jednostki ochotnicze działające w tych obszarach są nazwane „podmiotami zobowiązanymi”.

Pomoc osobom niesłyszącym może nieść każdy, kto czuje się na siłach; jest w tym względzie kompetentny. Za ochronę zdrowia i życia w ogóle obywateli odpowiedzialni są wykwalifikowani członkowie służb mundurowych, w tym oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT), tzw. terytorialsi, członkowie Państwowej Straży Pożarnej, straży gminnych oraz jednostek ochotniczych działających w tych obszarach, funkcjonariusze Policji, pracownicy pogotowia ratunkowego oraz wszyscy, którzy przeprowadzają działania ratowniczo-ochronne. Warunkiem skutecznego reagowania w sytuacjach kryzysowych jest umiejętność porozumiewania się z niesłyszącymi za pomocą języka migowego.

Niesłyszący są zaliczani w ramach systemu bezpieczeństwa do podmiotów chronionych. Bezpieczeństwo, które należy zapewnić tym osobom, i wszystkim innym, jest jedną z odwiecznych i zarazem najważniejszych potrzeb człowieka.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa może zostać na przykład podjęte działanie polegające na szkoleniu pracowników branży turystycznej w zakresie umiejętności porozumiewania się z osobami niesłyszącymi za pomocą języka migowego. Wchodzimy w tym wypadku w problematykę dotyczącą edukacji dla bezpieczeństwa.

Przez edukację rozumiemy nie tylko nauczanie kogoś (czegoś), ale przede wszystkim wychowanie, czyli kształtowanie pożądanых postaw i zachowań.

W związku z podjętym tematem skupiamy naszą uwagę na wychowaniu komunikacyjnym, czyli na kształtowaniu pożądanых postaw i zachowań w pracownikach branży turystycznej w zakresie porozumiewania się z osobami niesłyszącymi.

Wyrażamy przekonanie, że należy dbać o wychowanie komunikacyjne w turystyce, o potrzeby komunikacyjne turystów niesłyszących.

W związku z podjętym tematem odnosimy się bezpośrednio do bezpieczeństwa narodowego, przede wszystkim do potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego. Uwagę skupiamy na bezpieczeństwie powszechnym, publicznym, personalnym, w ogóle na ochronie ludności.

Jesteśmy zdania, jak członkowie Światowej Organizacja Zdrowia (ang. *World Health Organization, WHO*), że osoby spokrewnione z niesłyszącymi, a przede wszystkim obcy związani z nimi zawodowo,

powinni znać język migowy w stopniu umożliwiającym porozumiewanie się z tą wspólnotą językową. Przyjmujemy także wyrażane przez WHO przekonanie, że języki migowe to uznane prawnie języki ze swoistymi dla siebie właściwościami: słownikiem i gramatyką.

Skupiamy naszą uwagę na ochronie życia i zdrowia ludności przed zagrożeniami o różnorodnym charakterze (*civil protection*), przed klęskami żywiołowymi, zagrożeniami naturalnymi (ang. *disaster management*) i katastrofami wywoływanymi przez człowieka (ang. *man-made disaster*). Odnosimy się do prowadzenia działań ratowniczych (*rescue activity*), ewakuacyjnych, dokładniej, do udoskonalania tych działań w sytuacji krytycznej, w której uczestniczą osoby niesłyszące (turyści), z takim uszkodzeniem zmysłu słuchu, który bardzo utrudnia lub uniemożliwia odpowiednią do zagrożenia reakcję z ich strony bez pomocy osób słyszących.

Mamy na uwadze przede wszystkim znaki języka migowego, które ułatwiają i w ogóle umożliwiają komunikowanie się, przekazywanie informacji, ostrzeżeń, wskazówek za pomocą gestów, komunikacji niewerbalnej w sytuacjach zagrażających bezpieczeństwu niesłyszących turystów. Sprawna komunikacja pozwala obniżyć napięcie emocjonalne. Ułatwia wybór najbardziej korzystnych rozwiązań.

Oto przykład znaku *alarm* zakomunikowanego w polskim języku migowym:

Zdj. Znak migowy w polskim języku migowym (PJM): *Alarm*

Szczególne znaczenie ma dla nas podejście pragmatyczne, podjęcie takich działań edukacyjnych, aby nadawca porozumiał się z odbiorcą, aby wypowiedź była skuteczna, pozwoliła emitentowi osiągnąć zamierzony cel, i to zgodny z zasadami przyjętymi przez społeczeństwo, a więc cel uwzględniający korzyści dla ogółu – poinformowanie przez pracowników branży turystycznej o ważnym wydarzeniu, przekazanie niesłyszącym turystom wskazówek, jak zachować się w czasie naturalnej katastrofy, np. w trakcie wichury, lawiny, powodzi, pożaru, pandemii, czy też w czasie niebezpiecznego dla zdrowia i życia wydarzenia spowodowanego przez człowieka, np. ataku terrorystycznego.

Konkluzja. Wychowanie komunikacyjne pracowników z branży turystycznej, edukowanie ich w zakresie języka migowego, zdecydowanie ułatwia osobom niesłyszącym dostęp do oferty turystycznej, w tym do dóbr kultury, poznanie dziedzictwa materialnego i niematerialnego ludzkości. Umożliwienie osobom niepełnosprawnym, w tym wypadku niesłyszącym – Głuchym uczestniczenie w odbiorze wartości uzgodnionych w toku rozwoju cywilizacji i korzystaniu z dóbr wypracowanych przez ludzkość, wzmacnia proces demokratyzacji życia społecznego.

Użycie języka migowego w interakcji osoba niesłysząca – osoba słysząca sprawia, że mamy do czynienia z komunikacją stosowną, ponieważ dochodzi do zachowania się w sposób zgodny z normami i oczekiwaniami w danym kontekście. Gdy będzie to równocześnie komunikacja skuteczna, czyli osiągająca najbardziej pożądane cele i wyniki możliwe w danych okolicznościach, to relacja nadawczo-odbiorcza między oboma stronami osiągnie poziom komunikacji kompetentnej.

Ponadto, należy zwrócić uwagę na jeszcze jedną ważną sprawę, odnoszącą się do międzyludzkich interakcji. Mianowicie, empatyczne, partnerskie podejście do osób z dysfunkcją słuchu, poparte profesjonalnym przygotowaniem w zakresie komunikowania się z nimi za pomocą języka migowego, świadomość potrzeb niesłyszących, akceptacja różnorodności dają odpór zjawisku audyzmu.

Edukowanie pracowników branży turystycznej w zakresie języka migowego ułatwia lub w ogóle umożliwia im komunikację z niesłyszącymi, słabosłyszącymi turystami. Zaistnienie interakcji – relacji nadawczo-odbiorczej między oboma stronami (usługobiorcą i usługodawcą) daje szansę na podniesienie poziomu skuteczności rozwiązań zastosowanych w sytuacjach kryzysowych z udziałem niesłyszących turystów.

Wychowanie komunikacyjne wpływa więc pozytywnie, jak to wielokrotnie podkreślaliśmy, na bezpieczeństwo podmiotów chronionych – niesłyszących turystów.

Słowa kluczowe: edukacja, osoby niesłyszące (Głusi), język migowy, polski język migowy (PJM), bezpieczeństwo, sytuacja kryzysowa, turystyka.

Bibliografia (wybór):

1. Jepsen J. B., De Clerck G., Lutalo-Kiingi S., McGregor W. B., eds., *Sign Languages of the World. A Comparative Handbook*, in the series: *De Gruyter Handbook*, De Gruyter Mouton, Berlin, München, Boston 2015.
2. Kitler W., Skrabacz A., *Bezpieczeństwo ludności cywilnej. Pojęcie, organizacja i zadania w czasie pokoju, kryzysu i wojny*, Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa 2010.
3. Klima E., Bellugi U., *The Signs of Language*, Harvard University Press, Cambridge 1979.
4. Lane H., *The mask of benevolenc. Disabling the deaf community*, Knopf, New York 1992.
5. Majkowska A., *Komunikowanie w sytuacjach kryzysowych*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Służby Pożarniczej, Warszawa 2018.
6. Majkowski G., *Polski język migowy w systemie szkolenia obronnego Rzeczypospolitej Polskiej. W stronę edukacji dla bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2022.
7. Périer O., *Dziecko z uszkodzonym narządem słuchu. Aspekty medyczne, wychowawcze, socjologiczne, psychologiczne*, tłum. T. Gałkowski (oryg. O. Périer, *L'enfant á audition déficient. Aspects médicaux, éducatifs, sociologiques et psychologiques*), Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.
8. Rosenstock R., Napier J., red., *International sign. Linguistic, usage and status issues*, Gallaudet University Press, Washington 2015.
9. Stokoe W. C., Jr., *Sign language structure. An outline of the visual communication systems of the American Deaf*, „*The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*”, Volume 10, Issue 1, (Winter) 2005, s. 3–37.
10. Tomaszewski P., Bielak M., Rosik P., *Podstawy polskiego języka migowego. Podręcznik do nauki Polskiego języka migowego dla kursantów*, Warszawa 2009.